

Kulturforum i Berlin fullbordat

I juni i år invigdes i Tiergarten i Berlin den museibyggnad som gör att det sedan länge framväxande Kulturforum skall vara färdigt. Detta faktum har inte väckt något uppseende i svensk press, men att Kulturforum är fullbordat är på många sätt värt uppmärksamhet. Det hela har dock en lång förhistoria, vars huvuddrag jag här skall teckna.

På en ö mellan floden Spree och Kupfergraben växte under 1800-talet fram ett museicentrum som var enastående i världen. Kärnan i det hela var det kungliga museum som, efter ritningar av Friedrich Schinkel, byggdes 1824–28 i helt klassiska former. Byggnaden räknas till Schinkels huvudverk och dess tillkomst hade sin orsak i kung Fredrik Wilhelm III:s önskan att göra konstskatter som förvarades i de kungliga slotten tillgängliga för allmänheten. När museet öppnades 1830 utgjorde de ca 1200 konstverken en högst medvetet sammansatt konstsamling, bestående inte bara av högrenässans- och barockmåleri, utan även av måleri från senmedeltid och ungrenässans, de »primitiva». Konstverken kom inte heller främst från de Hohenzollernska slotten, utan det mesta hade accederats efter 1815. Själva museibyggnaden är en av Tysklands äldsta, ungefär jämnårig med von Klenzes Glyptotek i München. Enligt *Baedeker* av år 1900 ägnades då bottenvåningen åt skulptur från antiken och renässansen, övervåningen åt måleri.

Fredrik Wilhelm IV bestämde 1841 att hela området skulle ägnas »Kunst und Altertums-Wissenschaft», och här planerade han också att hans mausoleum skulle ligga. Under åren 1843–55 byggdes i nära anslutning ytterligare en museibyggnad, 105 m lång och 40 m djup, efter ritningar av August Stüler, som vid ungefär samma tid var sysselsatt med ritningar för Nationalmuseum i Stockholm. Här inrymdes 1900 de egyptiska samlingarna (som redan sedan 1828 varit tillgängliga för publiken) och en stor samling gipsavgjutningar – på samma sätt som i Victoria & Albert Museum i London. (Fortfarande finns förresten, inom dagens organisation, en stor avdelning som tillhandahåller gipsavgjutningar av föremål ur samling-

arna.) Sedan denna byggnad kommit till blev benämningarna – som fortfarande är gängse – på Schinkels och Stülers byggnader »Altes» respektive »Neues Museum»

Allteftersom samlingarna växte fogades nya byggnader till ensemblen. År 1876 byggdes, åter efter ritningar av Stüler, ett Nationalgalleri för framför allt tyskt måleri och tysk skulptur, men även den moderna europeiska konsten inrymdes här. År 1904 kunde man så öppna Kaiser-Friedrichsmuseum, för skulptur efter antiken, och som sista museum byggdes Pergamonmuseet, avsett, som namnet visar bl.a. för det stora altaret från Pergamon, som grävdes fram 1878–86. Pergamonmuseet påbörjades 1912, men blev p.g.a. första världskriget inte färdigt förrän 1930.

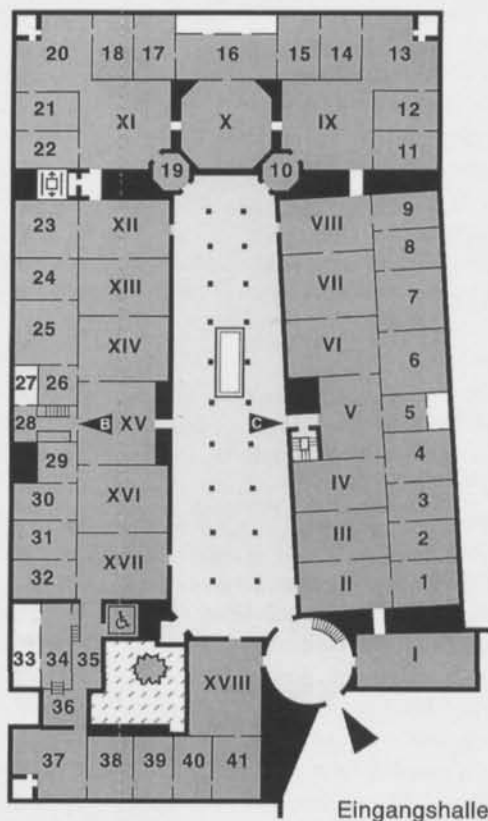
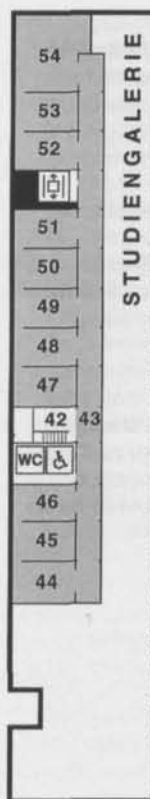
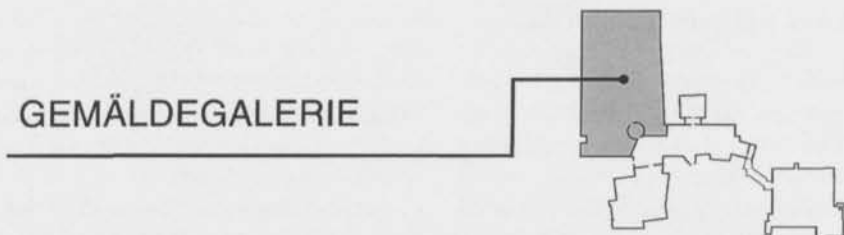
Också utanför Museumsinsel låg några museer. Här skall främst framhåvas det stora museet för äldre och nyare konsthantverk, som fram till 1920-talet visades i en praktfull nyrenässansbyggnad, kring 1880 ritad av Martin Gropius och Heino Schmieden. Till konsthantverket räknades här bl.a. medeltida guldsmedskonst, elfenbensarbeten och glasmåleri. Byggnaden används nu, under namnet Gropiusbau, för större tillfälliga utställningar.

Samlingarna för tysk arkeologi blev offentliga redan 1830, i slottet Monbijou, som inrättades som »Museum der Vaterländischen Altertümer». Efter flera flyttningar var de 1921–45 utställda i Kunstgewerbemuseum. Vissa föremål tillhörande den kristna konsten, såväl original som kopior, visades 1900 som Christliche Museum i en flygel i Friedrich-Wilhelmuniversitetet, vars byggnader utgjordes av ett 1700-talspalats.

När Tyskland 1871 blev kejsardöme och Berlin huvudstad, ökades samlingarnas betydelse och museernas resurser. Europas yngsta huvudstad fick museisamlingar som väl inte stod någon annan huvudstad efter. Det har också framgått att museilandskapet var mycket komplext.

Andra världskriget kom dock att bli ödesdigert för dessa museer. Mot slutet av kriget fördes museisamlingar, arkiv och bibliotek till stora delar undan för förvaring både i Berlin

GEMÄLDEGALERIE

I-III • 1-4

Deutsche Malerei,
Dürer, Cranach

IV-VI • 5-7

Niederländische Malerei,
Van Eyck, Bruegel

VII-XI • 8-19

Flämische und
Holländische Malerei,
Rubens, Rembrandt

20-22

Englische, Französische
und Deutsche Malerei,
Gainsborough, Watteau

XII-XIV • 23-26, 28

Italienische Malerei,
Französische und
Spanische Malerei,
Caravaggio, Velázquez

XV-XVII • 29-32

Italienische Malerei,
Raffael, Tizian

34 Miniaturmalerei

XVIII • 35-41

Italienische Malerei,
Giotto, Botticelli

27 • 33 • 42

Digitale Galerie

B 43-54

STUDIENGALERIE
Europäische Malerei,
13.-18. Jh.

27 • 42

Digitale Galerie

C WC

och utanför, bl.a. i saltgruvor. Hela denna undanförelse och förhållandena efter kriget är en särskild historia med många frågetecken. Till dessa hör t.ex. Camminskrinet och bärnstensrummet i slottet i Königsberg. Finns de ännu någonsans i Ryssland?

Vid Tysklands delning efter krigsslutet kom konstverken att bli kvar där de råkade befinna sig. Mycket av det som fanns i den östra delen »räddades» av ryssarna för att så småningom återföras och med många bugningar tas emot av DDR. En hel del finns dock kvar i Ryssland, bl.a. den mycket omdiskuterade skatten från Troja, vars slutmål väl ännu inte bestämts.

När det gäller samlingarna i Berlin blev alltså följden att de befann sig på såväl väst- som östsidan, men museibygnaderna – i olika tillstånd av ruin – främst i Östberlin. Museerna omorganiserades, i väst till Staatliche Museen preussischer Kulturbesitz, i öst till Staatliche Museen. I Östberlin grupperade man om de samlingar som fanns kvar där i de befintliga byggnaderna, och för konsthantverkssamlingarna – det rörde sig framför allt om större delen av samlingarna av möbler och hela rumsinredningar – tog man slottet i Köpenick i anspråk. Mellan dessa museiorganisationer och mellan rikshalvornas museer var länge – åtminstone politiskt sett – vattentäta skott. Mot slutet av 1980-talet hade man dock kommit så långt att vissa föremåls lån till utställningar kunde göras.

I Västberlin kunde man använda sig av en museibygnad som byggts i villaförorten Dahlem redan 1913–16 för att avlasta Museumsinsel; den kom dock främst att tjäna som magasin. Där ställdes måleri och skulptur upp under 1950-talet. Det var dock långt ifrån idealiska lokaler.

Men man hade andra och större planer: man skulle ersätta Museumsinsel med en ny koncentration av institutioner för konst och kultur, som skulle placeras på ett nästan helt förstört område i stadsdelen Tiergarten. Arkitekten Hans Scharoun drog upp riktlinjerna för detta kulturcentrum och ritade själv en av delarna, Die Philharmonie, den mycket asymmetriska konsertbyggnad som byggdes i början av 1960-talet och som på 1970-talet komplette-

rades med ett musikinstrumentmuseum. Scharoun ritade också det interiört mycket fina Staatsbibliothek. För den moderna konsten byggdes 1965–68 Neue Nationalgalerie av Mies van der Rohe, en kubisk glaspaviljong. Ensemblen fortsattes med det 1985 invigda Kunstgewerbemuseum, gestaltat som flera lådor i tegel, en byggnad med mycket komplicerad planlösning men med utomordentliga samlingar, fördömligt utställda.

Planerna för Kulturforums komplettering med en byggnad för målerisamlingarna, kopparstickskabinettet och konstabiblioteket var redan långt gångna när återföreningen 1989 ägde rum – och förutsättningarna var plötsligt helt andra. Det var nu 17 museer som skulle samordnas, och de två museiorganisationerna förenades i en, Berliner Staatliche Museen.

Det fanns många förespråkare för att det var på Museumsinsel som man på nytt skulle förena samlingarna. Men man valde att fullfölja planerna från 1960-talet, och i juni kunde så Die neue Gemäldgalerie invigas, en i kontrast till den för övrigt minst sagt heterogena och oroliga byggnadsensemblen mycket lugn byggnadskropp med en grå, starkt plastisk rustikvåning och en för övrigt slät, nästan fönsterlös fasad klädd med terrakottaplattor. Arkitekterna är Heinz Hilmer och Christoph Sattler.

I det inre är det ett i bästa mening konventionellt tavelgalleri, med två parallella rumsräckor av större och mindre salar med överljus från taket, förstärkt med indirekt konstljus. Hängningen är föredömlig, både i huvudgalleriet och det generöst tilltagna studiegalleriet.

Här är inte platsen att recensera modern arkitektur. Målet för denna redogörelse har varit att meddela att man nu på bästa sätt kan studera en av Europas förnämsta konstsamlingar, rik på medeltida måleri. Och i det anslutande Kunstgewerbemuseum, som tyvärr inte är tillräckligt uppmärksammat, kan man inte bara studera ett antal huvudverk inom medeltida guldsmedskonst, bl.a. ingående i Welferskatten, utan nu även det tidigmedeltida smyckegarnityr som tidigare gick under namnet Giselaschmuck, men som numera allmänt karakteriseras som kejsertligt.

Göran Tegnér

Faint, illegible text covering the majority of the page, likely bleed-through from the reverse side of the document.